

Człowiek w filozofii Romana Ingardena

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998.
- Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998.

Człowiek w filozofii Romana Ingardena

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Światowej sławy polski filozof, Roman Ingarden, uczeń Edmunda Husserla, próbował w swojej myśli filozoficznej objąć wszystkie tematy związane z ludzkim doświadczeniem. Obecnie najbardziej znane i najczęściej komentowane są jego założenia z dziedziny epistemologii, a dokładniej: odbioru dzieła literackiego. Filozof ten poświęcił jednak nie mało wysiłku, by przedstawić spójne założenia z dziedziny ontologii, a także teorii wartości czy antropologii. Człowiekowi i jego miejscu w świecie, jego relacji do natury, kultury oraz do innych jednostek, poświęcił m.in. esej *Człowiek i jego rzeczywistość*, którego fragmenty poznasz podczas dzisiejszej lekcji.

Twoje cele

- Omówisz koncepcję człowieka Ingardena.
- Przedstawisz rozumienie związków człowieka i kultury w myśli Ingardena.
- Wyjaśnisz relację pomiędzy człowiekiem a innymi ludźmi i światem natury w świetle poglądów Ingardena.
- Przeanalizujesz fragmenty eseju *Człowiek i jego rzeczywistość* Ingardena.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Więcej na temat filozofii Romana Ingardena przeczytasz w materiałach:

- „Filozofia a kultura”
- „Roman Ingarden: ontologia”
- „Kim jest człowiek? – fenomenologiczne odpowiedzi Romana Ingardena i Karola Wojtyły”
- 'Roman Ingarden. Polski wkład w rozwój fenomenologii

Roman Ingarden (1893–1970) był jednym z najwybitniejszych polskich filozofów, uczniem wielkiego niemieckiego filozofa, Edmunda Husserla, twórcy **fenomenologii**. Kierunkowi temu pozostał Ingarden wierny przez całe swe życie i to **fenomenologiczną metodą** posługiwał się w analizie zagadnień ontologicznych, epistemologicznych, etycznych i estetycznych, które podejmował. Wyjątkowe miejsce wśród jego prac stanowi zbiór esejów poświęconych istocie człowieka *Książeczka o człowieku* (1971). Łączy w nich Ingarden fenomenologiczną metodę poszukiwania prawdy o człowieku w tym, w czym się ludzkość przejawia, ale zarazem sięga w niej po tajemnice ludzkiej egzystencji. **Filozofia egzystencji** twierdzi, że nie sposób określić natury człowieka, że ludzka egzystencja poprzedza esencję. Ingarden próbuje zaś odnaleźć istotę ludzkiego funkcjonowania w świecie.

Człowiek a świat natury

W ujęciu Romana Ingardena to, co wyróżnia człowieka ze świata natury, to tworzenie świata własnych wytworów, które stają się osobną wobec świata natury rzeczywistością – tylko ludzką, pozabiologiczną. Tworząc **kulturę** w jej przejawach zarówno materialnych, jak i niematerialnych, ludzie tworzą zarazem historię, która umieszcza losy poszczególnych jednostek w ciągu dziejów całej ludzkości:

((Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Byłem niegdyś na odczycie pewnego wybitnego biologa o stanowisku człowieka na ziemi. Jedną z głównych tez odczytu stanowiło twierdzenie, że człowiek zdołał opanować przyrodę w wyższej mierze niż jakikolwiek gatunek zwierząt i że na tym właśnie polega jego wyjątkowe stanowisko wśród istot żywych na ziemi. Nasunęło mi

się wówczas pytanie, czy naprawdę ów – niewątpliwie zachodzący – wyższy stopień opanowania przyrody przez człowieka, a tym samym jego stosunkowo większa niezależność od tego, co się dzieje, odróżnia go w sposób istotny od [innych] zwierząt. Prawdą byłoby to może tylko wtedy, gdyby za podstawę tego przeciwstawienia należało wziąć pojęcie człowieka określonego jako *homo faber*. [...]

Człowiek tym się mianowicie m.in. odróżnia od [innych] zwierząt, że nie tylko opanowuje przyrodę w granicach bez porównania szerszych, niż to jest dostępne dla zwierząt, a nawet ją przekształca i przystosowuje do swych potrzeb i wymogów, ale nadto – i w tym leży jego rys istotny – że wytwarza sobie pewną zupełnie nową rzeczywistość [...], quasi-rzeczywistość. Raz wytworzona, stanowi ona potem znamieny składnik otaczającego go świata. Człowiek uprawia ziemię i hoduje rośliny, stawia domy, buduje drogi lub koleje, reguluje rzeki itd. Robią to jednak na swój sposób i w swoich wymiarach także niektóre przynajmniej zwierzęta – bobry, mrówki, termyty [...]. Ale człowiek stwarza nadto tego rodzaju przedmioty, jak dzieła sztuki, teorie naukowe, systemy metafizyczne lub teologiczne, języki, jako różne sposoby utrwalania i przekazywania innym tego, co raz zostało pomyślane, państwa, instytucje publiczne (jak np. uniwersytety) lub prywatne (np. banki, towarzystwa itp.), systemy prawne, pieniądz itd. Hodując więc i przekazując wiedzę o swej przeszłości i o przeszłości dzieł wytworzonych przez przodków, wytwarza rzeczywistość historyczną, dzięki której życie działającego właśnie pokolenia staje się dalszym ciągiem procesów i wypadków historycznych już dokonanych.

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 29–30.

Człowiek a kultura

Od innych zwierząt odróżnia więc człowieka tworzenie kultury i historii, które zarazem wpływają na poszczególnych ludzi żyjących w danej kulturze w danym czasie. Kultura oddziałuje zatem na ludzi w stopniu

większym niż sama [natura](#). Człowiek w tym ujęciu jest podmiotem kultury i zarazem jego odbiorcą – tworzy kulturę i jest przez nią kształtowany:

((Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Ale ciekawe i istotne jest właśnie to, że człowiek nie zadowolił się wytwarzaniem jedynie narzędzi pożytecznych dla jego funkcji czysto biologicznych, lecz że już na poziomie okresów

„przedhistorycznych” zaczął wytwarzać różne przedmioty z czysto fizyczno-biologicznego punktu widzenia mało lub zgoła niepożyteczne, a jednak potrzebne dla niego i jego życia psychicznego, przedmioty stanowiące nie tylko objaw wyładowania się pewnych jego sił duchowych, ale zarazem bogacące niezmiernie świat, w którym żyje. Już na skałach jaskiń, które człowiek niegdyś zamieszkiwał, znajdujemy pierwsze twory malarstwa, i to twory mówiące nam wiele o dobrym smaku i o żywych potrzebach artystycznych ich twórców. [...] Niepodobna [...] zaprzeczyć, że w jakiś sposób wszystkie wymienione przed chwilą przedmioty istnieją i wchodzą w skład świata, w którym żyjemy i z którym codziennie obcujemy. Wyobraźmy sobie bowiem, że ze świata nagle znikły wszystkie dzieła sztuki, wszystkie teorie naukowe i filozoficzne, państwa, instytucje publiczne i prywatne itd. i że zarazem nie moglibyśmy się w żaden sposób dowiedzieć o tym, co było niegdyś w naszym własnym życiu pokoleń i narodów, które już przeszło. Czy to, co by pozostało, byłoby dla nas istotnie tym światem, w którym faktycznie żyjemy? Czy nie byłoby czymś niesłychanie uboższym i innym? I czy my sami nie musielibyśmy się

Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Uniwersytet jest wyjątkową instytucją kultury – nie tylko łączy ludzi i służy poznaniu prawdy o świecie, ale także przechowuje naukowe dziedzictwo poprzednich pokoleń.

Źródło: Lestat (Jan Mehlich), Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

zmienić [...], żeby w tym zubożonym świecie móc żyć [...]? Od dziś nie czytywalibyśmy wierszy, nie chadzalibyśmy do teatru, nie słuchalibyśmy symfonii. Od dziś nie prowadzilibyśmy sporów o kierunki i **wartości** literackie, nie spędzalibyśmy dziesiątków nieraz lat życia na dokonywaniu żmudnych i subtelnych eksperymentów fizycznych lub innych, nie walczylibyśmy o tzw. idee, a więc o prawdziwe lub fałszywe teorie naukowe lub filozoficzne, o słuszne lub niesłuszne normy etyczne lub prawne, nie walczylibyśmy o taki lub inny ustrój społeczny lub państwowy, nie oddawalibyśmy naszych najlepszych sił za dobro i honor państwa, którego jesteśmy obywatelami, nie dostosowywalibyśmy naszego postępowania do tradycji i zamierzeń naszych przodków lub, przeciwnie, nie ścieralibyśmy się z ich ideami, z ich światem sztuki, z ich nauką, nie czulibyśmy się w ogóle niczymi potomkami ani spadkobiercami dóbr i ideałów minionych pokoleń. [...] Znikłyby one wszystkie z naszego widnokładu, a wraz z nimi znikłoby to wszystko, co dobre, piękne, wzniosłe i prawdziwe. [...] I jakież inne – czy w ogóle ludzkie? – byłoby wówczas nasze życie. Może by nawet nam się dobrze powiodło, może mielibyśmy wygodniejsze koleje i szybsze aeroplany [...], ale czy moglibyśmy wówczas żyć jak ludzie? Czy sama obfitość jadła, zmysłowej rozkoszy i wygody zdołałaby nas na tyle przywiązać do życia, iżby się opłacało nam znosić jego trudy, niebezpieczeństwa i cierpienia? [...]

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 31–34.

Człowiek a inni

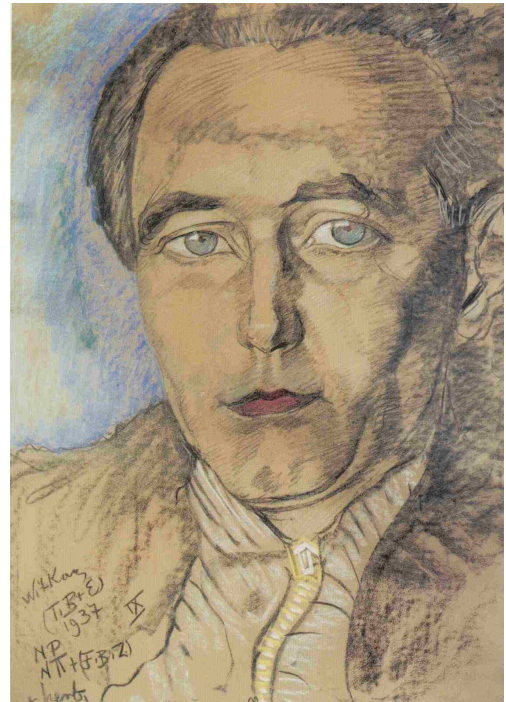
Kultura tworzy wspólnotę – zarówno historyczną, jak i aktualną – wiąże ludzi przez współuczestnictwo w dorobku pokoleń i współtworzenie dorobku swego aktualnego czasu. To sprawia, że człowiek – samotny z natury – dzięki kulturze tę samotność przełamuje i staje się częścią ludzkości, a także kontynuuje dziedzictwo przodków. Tworząc wartości, gotów jest za nie

poświęcać nawet swe biologiczne życie, co ukazuje jego niezwykłość w świecie natury:

((Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Faktem jest również, że wytworzone przez nas, ludzi, dziedziny sztuki, nauki, prawa, techniki, że stworzona przez nas rzeczywistość dziejowa taką wagę w życiu naszym posiada i tak na jego przebieg wpływa, że obcując z całą tą, jak niektórzy chcą, quasi-rzeczywistością, sami pod jej wpływem zmieniamy się, jesteśmy przez nią kształtowani, nabieramy nowych cech charakteru, nowych upodobań lub wstrętów, nowych namiętności i ukochań. Od dzieciństwa wrastamy w pewien zastany przez nas świat wytworów ducha ludzkiego. Nim ten świat zaczniemy przetwarzać i dorzucać do niego nowe dzieła, on nas otacza i wpływa na nas, modelując nasze ciało, nasze myśli, uczucia i pragnienia. On sprawia, że jesteśmy dziedzicami minionych pokoleń, że nie jesteśmy – każdy z nas z osobna – samotni na świecie, że mamy wspólny świat wytworów ducha i naszych przezeń kierowanych czynności cielesnych, a przez to i my sami – ludzie z ludźmi – w mniejszym lub większym stopniu zrastamy się w jeden jakby organizm ludzkości. A gdy z kolei sami stajemy się twórcami lub współtwórcami nowych dzieł sztuki, nowych praw, nowych ideałów społecznych czy moralnych, nowych dziejów, nowych maszyn i przyrządów, wszystko to – jakby we fali wstecznej – na nas samych oddziaływa. Żyjemy przez to w innym świecie i my sami inni jesteśmy. Nie tylko dzieła nasze są naszymi potomkami, ale w pewnej mierze i my stajemy się jakby potomkami

Roman Ingarden, rysunek Witkacego.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, 1937, Wikimedia Commons.

naszych dzieł i – raz je stworzywszy i obcując z nimi – już nie umiemy tak żyć i być takimi, jakimi byliśmy, gdy ich jeszcze nie było. Bo zmieniamy się cieleśnie i duchowo pod wpływem wytworzonego przez nas świata naszych dzieł. [...]

Lecz zrobmy jeszcze krok jeden, rozstrzygający: To, co wartością nazywamy: dobro, piękno, prawdziwość, sprawiedliwość itd., to nie znajduje się w owej fizyko-biologicznej podbudowie naszego ludzkiego świata, lecz występuje dopiero w owej przez nas wytworzonej i dla człowieka właściwej, nadbudowanej rzeczywistości [...]. Człowiek tę rzeczywistość wytwarza najwyższym swym wysiłkiem, nieraz trudem i ofiarą całego swego życia, największym wykwitem swej genialności. [...] Dopiero przez to, że wytwarza rzeczywistość, która ujawnia lub ucieleśnia w sobie wartości dobra, piękna, prawdziwości i prawa [...] osiąga swe właściwe człowieczeństwo, swe o człowieczeństwie jego stanowiące posłannictwo: staje się człowiekiem pośredniczącym pomiędzy tym, co jest tylko „przyrodą”, a tym, co [...] może przeczuwać w ujawnionych i ucieleśnionych przez siebie wartościach. Na skraju dwu światów: jednego, z którego wyrasta i który przerasta największym wysiłkiem swego ducha, i drugiego, do którego się zbliża w najcenniejszych swych wytworach, stoi człowiek, w żadnym z nich naprawdę nie będąc „w domu”. Chcąc się na skraju tym utrzymać, pętany wciąż od nowa przez bezwład świata fizyko-biologicznego i ograniczany jego naturą w swych możliwościach, a zarazem czując jego niedostatek i jego nieodpowiedniość do ludzkiej swej istoty, wydobywa człowiek z siebie moc twórczego życia i otacza się nową rzeczywistością. Ta rzeczywistość dopiero odsłania mu perspektywy na zupełnie nowe wymiary bytu, ale w tym nowym, przeczuwanym świecie znajduje moce równie mu obce, jak świat, z którego pochodzi, i znacznie bardziej go przerastające niż to wszystko, do czego on dorosnąć potrafi. W tym jego szczególna rola na świecie, a zarazem ostateczne źródło jego tragicznej, samotnej walki, jego wielu przegranych i jego

nielicznych, a prawie nigdy nierozstrzygających zwycięstw.

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998.

Słownik

egzystencja

(z łac. *ex* 'poza' i *sistere* 'znajdować się') ludzkie istnienie, życie, rozumiane jako indywidualna realność, doświadczana przez każdego świadomego człowieka, zbiór sytuacji przeżywanych przez poszczególnych ludzi

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – zjawisko, *lógos* – nauka) XX-wieczny kierunek filozoficzny, którego inicjatorem był E. Husserl; fenomenologia postulowała bezpośrednie, wyzwolone od z góry przyjętych sądów i przekonań, doświadczanie rzeczy, które miało umożliwić dotarcie do jej istoty

filozofia egzystencji

także: egzystencjalizm; (z łac. *ex* – poza, *sistere* – znajdować się) ruch filozoficzny powstały w latach 30. XX w. w Europie, który w centrum zainteresowania stawiał problematykę ludzkiego istnienia w świecie, zwłaszcza jego sensu i konsekwencji etycznych

kultura

(łac. *colo, colere* – uprawiać) w sensie szerokim ogół zjawisk – m.in. przedmiotów materialnych, działań, norm, wartości i instytucji – wytworzonych przez człowieka

metoda fenomenologiczna

także: redukcja fenomenologiczna (łac. *reductio* – ograniczenie) w fenomenologii Husserla jest ogólną nazwą metody polegającej na wzięciu w nawias przekonań o zewnętrznym wobec podmiotu świecie; składają się na nią: redukcja transcendentálna i redukcja ejdetyczna

natura

(łac. *natura* – przyroda) w szerokim znaczeniu: rzeczywistość przyrodnicza, świat fizyczny, obejmujący również organizmy żywe w sensie biologicznym

redukcja transcendentálna

(łac. *reductio* – ograniczenie; *transcendentalis* – przekraczający) w fenomenologii Husserla jest zabiegiem poznawczym polegającym na wzięciu w nawias wiedzy

(przekonań i przeświadczeń) o zewnętrznym wobec podmiotu świecie, łącznie z zawieszeniem przeświadczenia o jego istnieniu i ograniczeniu się do opisu tego, co bezpośrednio dane w czystej naoczności

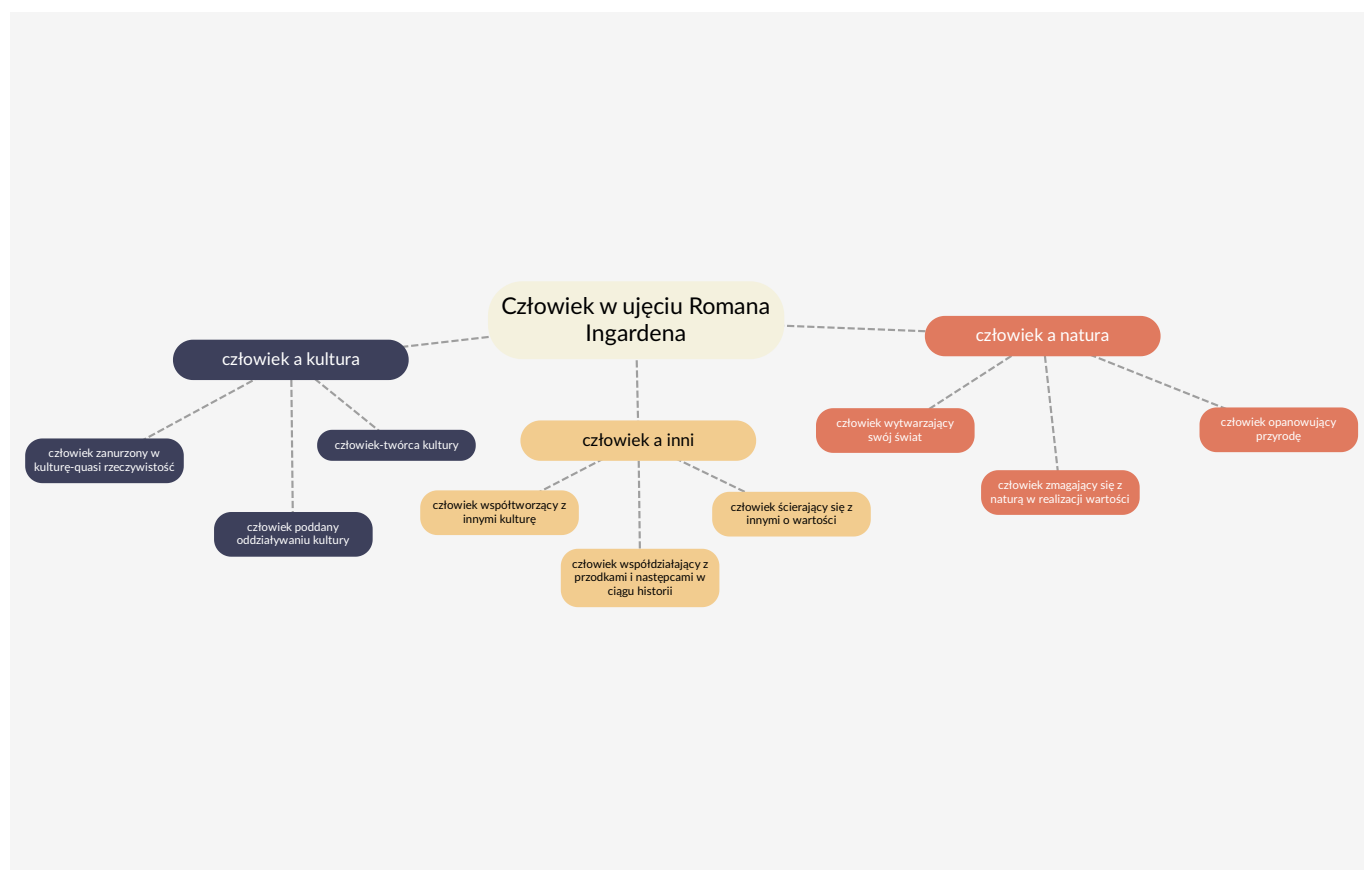
wartości

swoiste byty, ujawniające się w dobrach, realizowane przez ludzi w ich działaniach i wytworach oraz w ich odbiorze i ocenie, zależne do kultury, w której powstają i są aktualizowane

Mapa myśli

Polecenie 1

Na podstawie mapy myśli odpowiedz, w jaki sposób człowiek pokonuje swą samotność w świecie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

W odniesieniu do mapy myśli porównaj miejsce człowieka w świecie natury i kultury.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj wytwory do sfery opanowania przyrody przez człowieka i tworzenia kultury przez ludzi:

Opanowanie przyrody

korzystanie z języka

tworzenie państw

uprawa ziemi

Tworzenie kultury

budowa domów

wytyczanie dróg

Ćwiczenie 2

Według Ingardena człowieka wśród innych zwierząt wyróżnia to, że:

☐ wytwarza świat kultury

☐ opanowuje przyrodę lepiej niż inne gatunki

☐ wytwarza narzędzia

☐ posługuje się językiem

Ćwiczenie 3

Quasi-rzeczywistość kultury charakteryzuje się tym, że:

☐ obejmuje zarówno sztukę, jak i instytucje społeczne

☐ łączy pokolenia ludzi

☐ pomaga człowiekowi w opanowaniu przyrody

☐ stanowi nieodłączny składnik ludzkiej egzystencji

Ćwiczenie 4

Tworzenie przez człowieka sztuki według Ingardena:

☐ rozwija świat kultury

☐ jest zaspokojeniem jego psychicznych potrzeb

☐ wpływa na materialny poziom życia ludzi

☐ daje ujście ludzkim możliwościom twórczym

Ćwiczenie 5

W ujęcie Ingardena charakterystyczne dla wartości tworzonych w kulturze, jest to, że:

☐ ujawniają się w ludzkich wytworach

☐ są podobne do wytworów innych zwierząt

☐ nie dotyczą one materialnej sfery świata

☐ wymagają od człowieka wysiłku

Określ, w jaki sposób Ingarden określa istotę człowieczeństwa – człowieka i jego życia – w poniższym fragmencie swego eseju:

((Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Wyobraźmy sobie bowiem, że ze świata nagle znikły wszystkie dzieła sztuki, wszystkie teorie naukowe i filozoficzne, państwa, instytucje publiczne i prywatne itd. i że zarazem nie moglibyśmy się w żaden sposób dowiedzieć o tym, co było niegdyś w naszym własnym życiu pokoleń i narodów, które już przeszło. Czy to, co by pozostało, byłoby dla nas istotnie tym światem, w którym faktycznie żyjemy? Czy nie byłoby czymś niesłychanie uboższym i innym? I czy my sami nie musielibyśmy się zmienić [...], żeby w tym zubożonym świecie móc żyć [...]? I jakież inne – czy w ogóle ludzkie? – byłoby wówczas nasze życie. Może by nawet nam się dobrze powodziło, może mielibyśmy wygodniejsze koleje i szybsze aeroplany [...], ale czy moglibyśmy wówczas żyć jak ludzie?

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 32–33.

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj słowa Ingardena:

((Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

jesteśmy dziedzicami minionych pokoleń, [...] nie jesteśmy – każdy z nas z osobna – samotni na świecie, [...] mamy wspólny świat wytworów ducha i naszych przezeń kierowanych czynności cielesnych, a przez to i my sami – ludzie z ludźmi – w mniejszym lub większym stopniu zrastamy się w jeden jakby organizm ludzkości.

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 35.

Ćwiczenie 8

Scharakteryzuj na podstawie analizy eseju *Człowiek i jego rzeczywistość* R. Ingardena kondycję ludzką.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Człowiek w filozofii Romana Ingardena

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);
- 3) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;
- 4) analizuje fragment Książeczki o człowieku Romana Ingardena (esej Człowiek i jego rzeczywistość).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia koncepcję człowieka R. Ingardena;
- rekonstruuje rozumienie związków człowieka i kultury w myśli Ingardena;
- wyjaśnia relację pomiędzy człowiekiem a innymi ludźmi i światem natury w świetle poglądów Ingardena;
- analizuje fragmenty eseju *Człowiek i jego rzeczywistość* R. Ingardena.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Człowiek w filozofii Romana Ingardena” ze wskazaniem na zawarty w nim tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują się do omówienia tekstu, szukając informacji na temat kontekstu biograficznego i historyczno-filozoficznego.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Krótką rozmowa wprowadzająca w temat lekcji.** Nauczyciel weryfikuje stan przygotowania uczniów do lekcji. Na podstawie przygotowanych przez nich informacji dotyczących biografii Romana Ingardena, wskazuje na najważniejsze wydarzenia, które wpłynęły na rozwój jego filozofii.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Uczniowie analizują zamieszczone w sekcji „Przeczytaj” fragmenty *Książeczki o człowieku*. Opracowują tematy wedle ustalonego porządku:
 - grupa 1.: Opozycja kultura a natura. Wytwarzanie kultury – różnice pomiędzy

człowiekiem na zwierzętami.

- grupa 2.: Relacja człowiek a kultura. Wzajemne oddziaływanie.
- grupa 3.: Człowiek współczesny a przodkowie. Relacja pomiędzy przeszłością a teraźniejszością w świetle kultury.

Omówienie wyników na forum klasy.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie poleceń do multimedium:

- „Na podstawie mapy myśli odpowiedz, w jaki sposób człowiek pokonuje swą samotność w świecie”
- „W odniesieniu do mapy myśli porównaj miejsce człowieka w świecie natury i kultury.”

Uczniowie pracują w parach. Następnie nauczyciel prosi wybrane grupy o prezentację swoich odpowiedzi.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie indywidualnie wykonują ćwiczenia nr 1–5.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie 6. „Określ, w jaki sposób Ingarden określa istotę człowieczeństwa – człowieka i jego życia – w poniższym fragmencie swego eseju.”
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Na podstawie analizy eseju *Człowiek i jego rzeczywistość* R. Ingardena scharakteryzuj kondycję ludzką.

Materiały pomocnicze:

- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.
- Ingarden R., *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.